

цінностей особистості тощо; ігрова діяльність (рольові ігри), що дозволяє моделювати можливі ситуації з майбутнього сімейного життя і освоювати різні соціальні ролі; виховні ситуації, творчі види діяльності, які сприяють емоційному переживанню, формуванню значущих для майбутнього сімейного життя якостей особистості; створення можливості свободи вибору молоддю способів та форм діяльності, врахування інтересів і потреб молодих людей тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алешина Ю. Е. Индивидуальное и семейное психологическое консультирование / Ю. Е. Алешина. – М.: Класс, 1992. – 204 с.
2. Глазунов С. В. Сучасні чинники вибору шлюбної пари і деякі питання стабілізації подружніх стосунків / С. В. Глазунов // Вісн. Дніпропетр. держ. ун-ту: Соціологія. Філософія. Політологія. – Д., 1999. – С. 123 - 128.
3. Денисенко А. О. Психологічна готовність старших підлітків та юнацтва до подружніх взаємовідносин: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / А. О. Денисенко; Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. – Одеса, 2003. – 173 с.
4. Дружинин В. Н. Психология семьи / В. Н. Дружинин, – М. : КСП, 1996. – 160 с. 8. Каблуков В. А. Проблемы студенческих семей / В. А. Каблуков. – К.: УССР : Знание, 1989. – 45 с.
5. Захарченко В.Г. Готовність молоді до сімейного життя (соціально-психологічний аспект) // Психологія. Збірник наукових праць. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, випуск 24. – 2004. – С. 41- 48.
6. Кравець В.П. Теорія і практика дошлюбної підготовки молоді. – К.: Київс. правда, 2000. – 687 с.

Кучма Р.

Науковий керівник – проф. О. М. Кікінежді

ДИСКРИМІНАЦІЯ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОСТІ: ГЕНДЕРНОВІКОВИЙ АСПЕКТ

Пріоритетними напрямками розбудови відкритого і стабільного громадянського суспільства України в об'єднаній Європі є базові демократичні цінності цивілізаційного поступу світової спільноти, міжнародні стандарти у сфері праці, досягнення соціальної справедливості на принципах паритетності та рівноцінності статей, що зумовлює інтерес вчених до вивчення явища дискримінації як соціально-психологічного феномену. Гендер як індикатор демократичності суспільства активізує перегляд пануючої дискримінації за ознакою статі, віку, дієздатності, раси, культури, віросповідання, етнічності у освітньо-виховному просторі України. Відповідно до ухвалені Радою Європи Стратегії з гендерної рівності на 2018-2023 роки, яка є спільним доробком країн-членів РЄ, основний акцент буде зроблено на шести стратегічних напрямках: – попередження і боротьба із гендерними стереотипами і сексизмом; – попередження і боротьба із насильством проти жінок і домашнім насильством; – забезпечення рівного доступу жінок до правосуддя; – забезпечення збалансованої участі жінок і чоловіків у прийнятті політичних і громадських рішень; – захист прав жінок-мігрантів, біженок, шукачів притулку; – досягнення гендерного мейнстримінга у всіх політиках та заходах [3].

Поділ суспільного життя на чоловіче та жіноче як стара парадигма «чоловіче домінування-жіноча підлеглість» відходить в минуле, оскільки засвідчив свою непродуктивність в різних його сферах, починаючи від макрорівня в сім'ї та закінчуючи макрорівнем-розподілом професій, керівних посад, ідеології держави. На сьогодні досить поширеними є кілька видів дискримінаційних практик, такі як расизм (від англ. racism), сексизм (від англ. sexism), ейджизм (від англ. ageism), лукізм (від англ. loocism) тощо. Особливе місце в цьому переліку належить ейджизму. Його особливість полягає в тому, що будь-яка людина в різні моменти свого життя може відчути на собі вікову дискримінацію. Зокрема, дискримінація за віком у сфері праці в сучасний період набула такого поширення, що за масштабами наближається до гендерної нерівності. Аналізуючи вакансії при прийомі на роботу, можна зробити висновок, що більшість з них містить вікові обмеження (як правило, це 25-40 років). Аналізуючи проблеми ейджизму, можна виділити дві найбільш вразливі категорії працівників, що зазнають дискримінації в сфері праці – молодь та особи старших вікових груп.

Проблема вікової дискримінації (ейджизм), нарівні з гендерною, стає особливо актуальною як на глобальному, так і національному рівнях, з причини старіння нації та швидкої зміни об'єктивних можливостей різних вікових груп, що пов'язані соціальними трансформаціями, глобалізацією та переоцінкою традиційних соціальних норм.

Метою нашої роботи є розгляд гендерно-вікової дискримінації як соціально-психологічної проблеми сучасності.

Дискримінацію як соціально-психологічний феномен вчені розглядають у взаємозв'язку із гендерною та віковою стереотипізацією у міждисциплінарному спектрі. Зокрема, до найбільш розповсюджених стереотипів в економічній сфері належать наступні: чоловік повинен забезпечувати родину, тому він повинен отримувати більшу заробітну плату, ніж жінка, за однакову роботу; жінки за природою менш орієнтовані на професійну діяльність, більше орієнтовані на сім'ю, дітей; чоловік за своєю природою є значно кращим керівником/лідером,

ніж жінка; жінки менш активні у пошуку роботи тощо. Саме ці стереотипи суспільної свідомості і створюють підґрунтя для існування гендерної нерівності в Україні [2, с.131-141].

У світовій соціальній психології за поняттям вікової дискримінації закріпилася назва ейджизм, тобто обмеження у правах особи на підставі її віку, негативне, упереджене ставлення суспільства до людей похилого віку, їх знецінення, приниження та дискримінація. А. Кадді та С. Фіск під ейджизмом розуміють стереотипи та забобони щодо представників певної вікової групи, що призводять до їх дискримінації. Згідно думки вчених, молодь і люди старшого віку можуть бути оцінені за рівнем компетентності і «тепла» (зручності взаємодії з віковою групою) [9]. Н. Гапон конкретизує поняття ейджизму в гендерному аспекті, вказуючи на тенденцію обмеження доступу до ресурсів і відчуженості у прийнятті рішень, характерну для певних вікових груп жіночого населення [1].

У першій половині ХХ століття проблемами віку займалися: Р. Батлер, Е. Берн, Е. Гідденс, Е. Еріксон, К. Мангейм, М. Мід, Т. Нельсон, Т. Парсонс, Г. Салліван, З. Фройд, М. Хайдеггер, Г. Юнг. Сьогодні проблема віку та ейджизму знаходить своє відображення у працях Ш. Айзенштадта, Н. Гапон, Т. Марценюк А. Мікляєвої та інших учених. Зазвичай, науковці поділяють вікову дискримінацію на дискримінацію «молоді» та дискримінацію «людей похилого віку».

Термін «ейджизм» був введений у 1969 році директором національного інституту старіння США Р. Батлером для позначення дискримінації одних вікових груп іншими. Учений інтерпретує ейджизм як процес систематичної стереотипізації та дискримінації людей на підставі їхнього віку. Причому з чітким переважанням цінності молодших вікових груп, неприязню до старіння, хвороб, непрацездатності, страху безпорадності, марності та смерті [8].

Дискримінація може бути поділена на офіційну (правову), тобто прописану у законодавчих актах, правилах, інструкціях, та неофіційну, що не проголошується документально, але існує на практиці Також науковці поділяють дискримінаційні дії на: – безпосередні, тобто такі, що мають чіткий характер і мету на обмеження. Прикладом таких дій є обмеження для національних меншин на пересування, місця проживання чи використання мови, обмеження при прийомі на роботу за статтю чи за віком; – опосередковані, тобто дії, що призводять до непередбачених наслідків. Наприклад, зниження пенсійного віку може призвести до ускладнення пошуку роботи особам передпенсійного віку [4; 5; 6].

Розглядаючи питання прав та гідності людей похилого віку, науковці зазначають, що літні люди юридично не втрачають закріплених прав при досягненні пенсійного віку, однак багато із цих прав уже не можуть бути реалізовані, такі як право на середню освіту, на працю та інші [4]. Молодь також є жертвою проявів ейджизму, які відносять до дискримінації молодості. З молоддю інші вікові групи асоціюють такі негативні характеристики як незрілість, опозиційність, безвідповідальність, недосвідченість, безкультурність тощо. Тобто молодих людей сприймають як не зовсім дїєздатних, що викликає нижчу оплату праці, позбавлення певних професійних чи матеріальних преференцій. Загалом існує широкий спектр стереотипних уявлень про людей третього віку, серед яких виокремлюються наступні [7, с.326]: більшість старих людей бідні; старі люди, як правило, слабкі і кволі; більшість старих людей погано справляється з роботою; працездатність, продуктивність, мотивація, здатність сприймати новизну, творча активність у них нижча, ніж у молодих працівників; у старих людей знижуються інтелектуальні здібності, погіршується пам'ять, у них нижча здатність до навчання.

У широкому сенсі ейджизм ґрунтується на поняття норми та відхилення, коли представники окремої вікової групи вважають себе нормою, а інших відносять до відхилення. В такому випадку і проявляються, наприклад, такі характеристики людей старшого віку як «старомодний», «консервативний», «хворобливий» або (стереотипні для нашої країни) – «бідний», «хворий», «самотній», а також відповідне цим характеристикам ставлення до людей конкретної вікової групи. Ейджизм проявляється у негативному ставленні як до людей старшого та похилого віку, так і до молоді, хоча найчастіше в науковій літературі він співвідноситься з дискримінаційними діями по відношенню до першої групи, що визначається як дискримінація старості [4; 5; 6].

До чинників дискримінації старості відносять:

1) економічні, серед яких уявлення людей про справедливість розподілу соціальних виплат, пільг і привілеїв. Наприклад, пенсіонери в більшості вважають себе дискримінованими розміром пенсії, а платники Пенсійного фонду – себе з причини високого розміру податку;

2) аксіологічні, тобто пов'язані з розглядом молоді як інвестицій у майбутнє, а людей похилого віку – як суспільного тягаря, немічних, хворих, тих, що потребують додаткових витрат;

3) медійні, тобто акцентації на візуальній фізичній привабливості та сексуальності, що притаманно, в першу чергу, молоді. Дискримінаційним також є використання у медійному просторі теорії «релевантних аудиторій», до яких відноситься населення від 14 до 49 років, виключаючи самих молодих та людей похилого віку. До того ж, засоби масової інформації інколи стають джерелом стереотипного негативного розгляду людей пізнього віку, як то: приписування їм певних неприємних характеристик, створення негативного образу старості тощо. Це сприяє створенню у суспільстві підстав для поширення ейджизму.

Сучасне суспільство, з одного боку, шукає шляхи подовження життя своїх громадян, з іншого – не може забезпечити створення й повноцінне функціонування необхідних механізмів, що сприяють соціальній інтеграції осіб літнього віку, подовжують їхню соціальну значимість і корисність, та дозволяють цим громадянам вести суспільно змістовну діяльність після досягнення ними пенсійного віку. Низький статус осіб літнього й похилого віку вибудовує бар'єр на шляху групової ідентифікації представників даної вікової категорії. Людина може не отримати шанс придбати певний статус і виконати роль, оскільки її біологічний вік вважається в суспільстві «невідповідним» до певного статусу. Саме така абсолютизація вікових стереотипів є соціальною проблемою, оскільки призводить до утиску прав людей, посилення нерівності, дисфункцій соціальних організацій та інститутів (через цілеспрямований перекис ґендерновікової структури).

Розвиток самосвідомості людей похилого віку, їхня ідентифікація з іншими членами вікової групи, сприяють груповій солідарності. У роботі з людьми старшого віку варто перешкоджати сформованому у свідомості осіб цієї вікової категорії негативному іміджу старіння, стимулювати в них почуття відповідальності за власне життя й сприяти активізації діяльності в старості, що дозволяє підтримувати відчуття соціальної інтеграції й цілісності життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гапон Н. П. Суб'єктивація української жінки: філософсько-антропологічний дискурс другої половини ХХ сторіччя / Надія Павлівна Гапон // Вісник Львівського університету. Серія: філософські науки. – 2006. – Вип. 9. – С.64-71.
2. Говорун Т. В. Гендерна психологія: навчальний посібник / Т. В. Говорун, О. М. Кікінежді. – К.: Видавничий центр «Академія», 2004. – 308 с.
3. Кисельова О. Гендерна політика Європейського Союзу в Україні / Оксана Кисельова. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ua.boell.org/sites/default/files/lgi_gender_analyse_ukr.pdf
4. Магдисюк Л. І. Теоретико-емпіричні межі поняття ейджизму у психології / Людмила Іванівна Магдисюк // Теоретичні і прикладні проблеми психології. – 2013. – №3. – С.167-173.
5. Марценюк Т. О. Умови праці та дискримінаційні практики в сучасній Україні (на прикладі вивчення працівників супермаркетів «Фуршет») / Тамара Олегівна Марценюк // Вісник Львівського ун-ту. Серія Соціологія. – 2010. – Вип.4. – С.135-145.
6. Микляева А. В. Возрастная дискриминация как социально-психологический феномен / Анастасия Владимировна Микляева. – СПб.: Речь, 2009. – 159 с.
7. Тюптя Л. Т. Соціальна робота (теорія і практика). Навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів / Л. Т. Тюптя, І. Б. Іванова. – К.: Україна. – 2004. – 408 с.
8. Butler N. R. Ageism: Ageism: A Foreword / N. R. Butler // Journal of Social Issues. – 1980. – № 36. – P.8-11.
9. Cuddy A. I. C. Doddering but dear: process, content and function in stereotyping of older persons / A. I. C. Cuddy, S. T. Fiske // Ageism: stereotyping and prejudice against older persons / ed. T. D. Nelson. – Cambridge: Massachusetts Institute of Technology Press. – P.3-26.

Мельничук В.

Науковий керівник – проф. Радчук Г.К.

ОСОБЛИВОСТІ ЗВ'ЯЗКУ МАНІПУЛЯТИВНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ ТА СОЦІОМЕТРИЧНОГО СТАТУСУ ОСОБИСТОСТІ В СТУДЕНТСЬКІЙ ГРУПІ

Український народ тривалий час перебував в умовах поляризації суспільства. Поворотним етапом можна вважати Революцію Гідності, яка послужила сприятливим фоном для осмислення й трансформації цінностей, формування нового світогляду та консолідації на основі єдності національної ідеї. Таким чином, постала проблема заміни деструктивних форм взаємодії між людьми конструктивними. Проте тривале нівелювання гуманістичних цінностей, відчуження між людьми, яке виступало основою для формування способу життя українського суспільства, сприяло становленню маніпулятивних стосунків у системі інтеракції.

Основа маніпулятивної поведінки закладається у процесі соціалізації дитини, її поступового входження в соціум та прийняття домінуючих у суспільстві норм і цінностей. Форми поведінки у сім'ї, інституційних установах, референтній групі, демонстровані через засоби масової комунікації, є джерелом інформації про способи побудови міжособистісних стосунків і сприяють їх інтеріоризації. В. Знаков та Д. Катунін стверджують, що високий рівень схильності до маніпулювання характерний для осіб 18–23 рр., що відповідає студентському періоду життя. Маніпулятивні взаємини небезпечні для розвитку особистості юнаків і дівчат в цілому, оскільки вони обмежують їх самоактуалізацію, особистісне зростання, що в результаті справляє негативний вплив на формування зрілої особистості. У зв'язку з цим виникла необхідність розглянути соціально-психологічні особливості маніпулятивного впливу в контексті міжособистісної взаємодії у студентському середовищі.

Мета статті – теоретичне обґрунтування й емпіричне дослідження особливостей зв'язку маніпулятивної спрямованості та соціометричного статусу особистості в студентській групі.

Виклад основного матеріалу. Спираючись на погляди Е. Берна, Дж. Бюдженалю, Г. Грачова, Є. Доценка, І. Мельника, Ф. Перлза, О. Прокоф'євої, Дж. Рудінова, О. Сидоренко, В. Татенка, Р. Чалдіні,